

A Magyar Olvasástársaság javaslatai a Nemzeti alaptanterv új koncepciójához

A Magyar Olvasástársaság küldetése a magyar nyelvű írásbeliség és olvasáskultúra szintjének emelése. Küldetésünkkel összhangban tenni kívánunk azért, hogy a magyar köznevelési rendszer minél hatékonyabban fejlessze a magyar diákok olvasási és szövegértési képességét, motivációját. Ezen okból kötelességünknek érezzük, hogy megfogalmazzuk javaslatainkat a készülő Nemzeti alaptanterv koncepciójának és tartalmának megfogalmazói, valamint a szélesebb szakmai és társadalmi nyilvánosság számára.

(Javaslatunk nem kizárólag a készülő új Nemzeti alaptantervet érintik, mivel meggyőződésünk szerint a köznevelési rendszert, és általában az iskola világát érdemben csak rendszerszemléletben fogant, komplex beavatkozásokkal lehet megváltoztatni.)

1. Javasoljuk, hogy az új Nemzeti alaptanterv őrizze meg, illetve bővítse a *korábbi szabályozó dokumentumoknak az olvasási kultúra fejlesztésével kapcsolatos elvárásait és ajánlásait*.
2. Alkosson megfelelő kereteket ahhoz, hogy a Magyar Olvasástársaság és más szakmai szervezetek *olvasásnépszerűsítési kezdeményezései* („kampányok”, témahetek) *az iskolák tevékenységében* helyet kaphassanak. Az elmúlt évek ilyen jellegű akciói például:

Betűfaló program
Olvasó-társ
Tündérolvasók-vetélkedő
Olvasás Éve
Családi Olvasás Éve
Olvasótáborok
Babaolvasó és Kölyökolvasó programok
Kaméleon Olvasóklub
Egy város – egy könyv
Könyvek „találomra”

3. A jelenleg érvényes Nemzeti alaptanterv nevesíti a *könyvtárakat* mint „a hagyományos, tantermi szervezési formáktól eltérő módon megszervezhető tanórai foglalkozások” lehetséges helyszínét és keretét. Ezt a szabályozást feltétlenül megőrzendőnek, sőt bővítendőnek ítéljük. Az alapjogszabály („normaszöveg”) és a hozzá mellékelendő tartalmi szabályozó dokumentum közöljön részletesen megvalósítási lehetőségeket, ezzel is támogatva és bátorítva az iskolákat az ilyen megoldások alkalmazására.
4. Javítani kell a *könyvtárak helyzetét és szerepét az iskolák mindennapjaiban*. El kell érni, hogy az iskolai könyvtárak sokszínű, kortárs olvasnivalóval rendelkező vonzó közösségi terek legyenek, a tudás- és élménymegosztásnak a tanulók körében népszerű helyszínei.
5. Nem a Nemzeti alaptantervben, de más jogszabályban biztosítani kell az iskolai könyvtárak gyűjtemény-gyarápításának és felszerelésének elkülönített, más feladatokra át nem csoportosítható *forrásait*, s gondoskodni kell e forrás stabilitásáról, értékállóságáról. Kedvező feltételeket és keretrendszert kell

alkotni ahhoz, hogy más társadalmi szereplők is támogathassák az iskolai könyvtárak működését.

6. Ugyancsak nem a Nemzeti alaptantervben, de más jogszabályban biztosítani kell a könyvtárostánárok szakmai *továbbképzéseken* való részvételét mind a források, mind pedig a megfelelő időkeret meghatározásával. Ösztönözni kell az intézményvezetőket és fenntartókat arra, hogy tegyenek lépéseket az iskolai könyvtárak szakmaiságának növelése érdekében.
7. Az olvasási kedv felkeltését és megerősítését, valamint az olvasási készség fejlesztését az eddigi tantervek szinte kizárólag a magyar nyelv és irodalom műveltségterületet érintő feladatként határozták meg. A megalkotandó dokumentum szakítson a téma illetően „gettósításával”. Az alaptanterv alapozza meg, hogy a kerettantervek (vagy a mintatantervek) és a helyi tantervek az olvasás fejlesztését „*össztantárgyi feladatként*” értelmezzék, s azokból minden egyes műveltségterületen, minden egyes tanulmányi szinten és iskolatípusban általános és konkrét feladatokat, megoldási lehetőségeket vezessenek le.
8. A korábbi alaptantervek a szövegértés fejlesztésének feladatát ugyan az összes évfolyamra nézve eddig is tartalmazták, azonban ez a kívánalom a gyakorlatban nem érvényesült kellő mértékben. Javasoljuk, hogy az új alaptanterv a korábbinál erőteljesebben írja elő, hogy *a szövegértés fejlesztése mindvégig folytatódjék*, de ez ne csupán egyre magasabb szintű teljesítmények előírását jelentse, hanem azt is, hogy amennyiben az alsóbb szinteken elvárt tanulói teljesítmények elmaradnának, akkor azok pótlólagos fejlesztésének is folytatódnia kell.
9. Az *olvasási stratégiák* fogalma örvendetes módon megjelent a 2012-es Nemzeti alaptantervben, valamint az arra épülő kerettantervekben is. Megjelenésének szintje, mélysége és gyakorisága azonban jócskán elmarad a Társaság szerint kívánatostól. Az olvasás tudatosságának jelentős fokozására van szükség. Ezt meg kell alapoznia a tartalmi szabályozó dokumentumoknak, és a köznevelési rendszer minden egyéb lehetséges beavatkozási pontján is (pedagógusképzés és -továbbképzés, tartalomfejlesztés, taneszközfejlesztés stb.) következményeinek kell lennie, mivel ha ez csupán a tartalmi szabályozásban jelenne meg, akkor a remélt és várt eredmények el fognak maradni.
10. A tartalmi szabályozásnak ugyan nem feladata, hogy az iskolai gyakorlat számára *módszertani eszközöket* kínáljon, ám amennyiben az új Nemzeti alaptanterv ebben az irányba is lépéseket fog tenni, akkor ezek között prioritást kell élvezniük a szövegértés fejlesztését, valamint az olvasás iránti motivációt szolgáló pedagógiai módszertani eszköztár bemutatásának. Az alaptanterv a korábbinál erőteljesebben javasolja a hangos olvastatás gyakoroltatását, valamint szókincsbővítő módszerek további fejlesztését és a tanulásba való beépítését.
11. A magyar nyelv és irodalom műveltségterület tartalmát oly módon kell meghatározni és megfogalmazni, hogy az minél inkább teret adjon az *élményközpontú tanításnak*. A kötelezően és általános elvárt tényanyagmennyiséget a korábbiakhoz képest radikálisan csökkenteni kell.
12. A magyar nyelv és irodalom műveltségterület tartalma ösztönözze az iskolai gyakorlatot abban, hogy *kötelező olvasmányok* kitűzése az életkori és egyéb körülményekből adódó sajátosságok figyelembe vételével történjen, ami első sorban azt jelenti, hogy az olvasási motiváció szempontját helyezze előbbre. Az alaptanterv tegyen határozott javaslatokat arra, hogy a gyermekek számára érdektelen, sőt

- elkedvetlenítő olvasmányok, a nyelvi szempontból számukra érthetlenné, az olvasói átélésre alkalmatlanná vált regények mint kötelező olvasmányok kerüljenek ki az iskolák helyi tanterveiből. Újuljanak meg a közös elolvasásra ajánlott művek listái!
13. Az alaptanterv ösztönözze az iskolai gyakorlatot arra, hogy a pedagógusok legyenek nyitottak a tanulók érdeklődési körébe tartozó irodalomra, még akkor is, ha azok esztétikai értékük alapján nem a legkiválóbbak. (De nem is gyengék!) A gyermekek körében népszerű *gyermek- és ifjúsági irodalom* kapjon minél nagyobb teret az iskolai gyakorlatban. (Ugyanakkor gyakoroljon kedvező hatást abból a szempontból, hogy az erkölcsileg elfogadhatatlan eszméket hirdető irodalom ne nyerjen teret az iskolában.) Az iskola tegye lehetővé, hogy a közös olvasmányok kijelölésében a tanulók ajánlásai is szerepet játsszanak (lásd az úgynevezett kölcsönös olvasmányokat).
 14. Az alaptanterv kezelje jelentőségének megfelelően a *digitális* platformokon létező *írásbeliséget*. Az olvasási és szövegértési képességek fejlesztésének feladatát terjessze ki ezen szövegekre is. Vegye figyelembe a figyelemmegosztással (multitasking) működő olvasási mód létezését, amely a 21. században született korosztályok körében gyakori, sőt jellemző gyakorlat.
 15. A Nemzeti alaptanterv írja elő az iskolák számára (más eszközökkel pedig teremtsék meg ennek feltételeit), hogy a pedagógusok ismerjék az olvasással és az szövegértéssel kapcsolatos *tudományosan alátámasztott gyakorlati ismereteket*. Fogalmazzon meg elvárást aziránt, hogy a hazai és nemzetközi szövegértési mérések eredményeinek értékelése, az azokra építő fejlesztések a pedagógiai gyakorlat evidens részei legyenek minden iskolában.
 16. Az ember olvasóvá válásában mind neurológiailag, mind pszichológiailag meghatározó jelentőségűek a kisgyermekkorú élmények. A gyermek első irodalmi tápláléka a *gyermekdal és -vers*, illetve a *nép- és műmese*. A köznevelés tartalmának meghatározásakor előzetes ismeretként számolni kell ezzel – egyrészt, hogy ezáltal az iskolás kornál fiatalabbak nevelése számára irányokat adjunk a családoknak, a kisgyermekkorú nevelés intézményeinek és a csecsemőgondozás felelőseinek, másrészt pedig azért, hogy a csecsemő- és kisgyermekkorú mese- és gyermekversélmény elmaradása esetén az iskola számára egyértelmű elvárásként megjelenjen ezen irodalmi élmények pótlása. Az iskola a felsőbb évfolyamokon sem mondhat le ezen irodalmi művek, műfajok és hagyományok átadásáról, élményszerű feldolgozásáról, kreatív továbbéléséről, tehát az alaptanterv tartalma feltétlenül tartalmazza a felsőbb években az ezekre épülő műveket és műfajokat.
 17. Az egyén olvasási kultúrájának kialakulásában, majd annak jellegzetességeiben meghatározó erővel bír, hogy csecsemőként és kisgyermekként milyen mintákat lát, illetve milyen élményeket tapasztal meg. Ezért a köznevelési rendszerben történő beavatkozásokkal összhangban hatékony lépéseknek kell történniük más társadalmi szférák és kormányzati ágazatok területén is annak érdekében, hogy a *magyar családok* minél inkább biztonságot, elfogadást, emberhez méltó kulturális igényeket, *könyv- és írásbarát környezetet jelentsenek* a gyermekeknek. Aminek e kívánalomból a Nemzeti alaptantervben érvényesülnie kell, hogy ösztönözze és adjon kereteket ahhoz, hogy az iskola és a családok intenzíven együttműködjenek a gyermekek nevelésében, tanúsítsanak egymás iránt nyitottságot és elfogadást, hogy hatásuk egymást erősítse.

18. A kisgyermek könyvbarátságának megalapozásául, de közvetetten a családok írásbeli műveltségének fejlesztésére is nagyon hasznosnak tartanánk, ha hazánkban is meghonosodna az a szokás, hogy az újszülöttek és családjuk *induló könyvcsomagban részesülnek. Ha ez megvalósulna, a Nemzeti alaptanterv építsen majd erre a fontos előzményre..* (Külföldi példák: Könyvkelengye-program, Lesestart-Set, BookstartPacks stb.)
19. Bár az olvasás maga individuális tevékenység, ugyanakkor az irodalom csakis alkotó és befogadó közösségben létezik. Az alaptanterv ösztönözze és alkosson kereteket ahhoz, hogy azok a közösségek, amelyekben a gyermekek élnek, különösen *a szűkebb és tágabb lakóhelyi közösségek szintén könyv és írásbarát környezetet jelentsenek.* Az alaptanterv is adjon biztosítékot arra, hogy iskola nem zárvány a társadalomban, hanem azzal kölcsönhatásban működő részrendszer, amely az írásbeliség kultúrájának örömét és fontosságát sugározza, amely adott esetben kész otthont nyújtani a helyi közösségek írásbeliséggel kapcsolatos igényeinek kielégítéséhez, illetve kész a társadalmi környezetéből érkező irodalommal kapcsolatos kezdeményezéseket befogadni. Az alaptanterv nyilvánítsa kívánatosnak az iskolának a könyvtárakkal, művelődési intézményekkel, olvasóköroekkel, kulturális tevékenységet folytató civil- és egyházi szervezetekkel való együttműködését.
20. A tartalmi szabályozás (Nemzeti alaptanterv, kerettantervek stb.) új koncepciója nem lesz érdemi hatással az ifjúság szövegértési képességeinek és olvasási kultúrájának fejlődésére, ha ezt a folyamatot párhuzamosan nem kísérik *a rendszer más pontjain is megfelelő beavatkozások.* Különösen igaz ez
- a pedagógusok, a könyvtárostanárok, valamint a közkönyvtárakban dolgozó könyvtárosok egzisztenciális helyzetének javítására (Gondolunk például a minimálbér-emeléssel keletkezett nagymértékű bérfeszültségre!), bürokratikus terheik csökkentésére, szakmai autonómiájuk biztosítására,
 - a pedagógusképzés és továbbképzés tartalmára,
 - a tartalom- és taneszközfejlesztésre,
 - az iskolai infrastruktúra és környezet alakítására,
 - a tudáshoz való hozzáférés méltányos voltára stb.
21. Álláspontunk szerint a köznevelés jobbítása során (beleértve a tartalmi szabályozás megújítását is) nem mellőzhető az intenzív *társadalmi párbeszéd.* Nagyon fontos, hogy megtörténjék a szakmai kompetenciával rendelkezők bevonása a döntéshozatalba, de épp ennyire fontos a közvetlenül nem vagy kevésbé érintettekkel való párbeszéd is arról, hogy mit várhat el a magyar társadalom az iskoláktól. Célszerű kell kitérni a partikuláris érdekek összeegyeztetését, amely adott esetben egyes részérdekek háttérbe szorításával is járhat, de csakis a kölcsönösség elve mentén a közhaszn növekedése érdekében. Az iskolarendszert manapság jellemző eltúlzott versenyszemlélet helyett minél inkább a méltányosság és a gyermekközpontúság (egyéni szabott bánásmód) elveinek kell érvényesülnie. Ehhez változnia kell az iskoláról való közgondolkodásnak.
22. A Magyar Olvasástársaság kifejezi azt a szándékát, hogy a jövőben is aktívan részt kíván venni a köznevelés tartalmi megújulásáról szóló társadalmi és szakmai vitában. Ennek érdekében folytatjuk
- az olvasásra vonatkozó tudományos kutatások támogatását,
 - nemzetközi kapcsolatok kialakítását, külföldi programok implementációját.

- az olvasásról szóló tudományos ismeretek elterjesztését,
- a kutatási eredmények gyakorlatba való átültetésére irányuló tevékenységet,
- az értékes, hasznos és érdeklődésre számot tartó új könyvek ajánlását különböző korosztályok és az őket tanító pedagógusok számára,
- tanulók számára szervezett szövegértési és olvasásfejlesztő versenyek támogatását,
- a közösségek, iskolák, olvasóklubok, helyi olvasástársaságok szakértő támogatását,
- a pedagógusok képzését és a tapasztalatcserére alkalmat adó események szervezését,
- jó gyakorlatok népszerűsítését,

Úgy véljük, a Magyar Olvasástársaság szakmai kompetenciája és eddigi teljesítménye alapján joggal tarthat számot arra, hogy a Nemzeti alaptanterv új koncepcióját alkotó fejlesztők igénylik és figyelembe veszik észrevételeit. Ennek érdekében fenti javaslatainkat a megfelelő formában a jövőben részletesen is kifejtjük.

2017. 12. 12.